

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Емилия Александрова Друмева

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „**доктор**“

област на висше образование 3. Социални, стопански и правни

научнопрофесионално направление 3.6. „Право“

докторска програма „Конституционно право“

Автор: ВАСИЛ ГЕОРГИЕВ ИЛИЕВ

Тема: ОСНОВНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ГРАЖДАНИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ КОНСТИТУЦИИ.

Научен ръководител: Доц. д-р Христо Паунов, ПУ „Паисий Хилендарски“

Със заповед № РД-22-2395 от 26.11.2025 г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „ОСНОВНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ГРАЖДАНИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ КОНСТИТУЦИИ“ за придобиване на образователната и научна степен „**доктор**“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Конституционно право“. Автор на дисертационния труд е ВАСИЛ ГЕОРГИЕВ ИЛИЕВ – докторант в редовна форма на обучение към катедра ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ, Юридически факултет, с научен ръководител доц. д-р Христо Паунов от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Васил Илиев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36. (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение. Актуалност на темата.

Дисертационният труд на Васил Илиев е самостоятелно монографично правно-научно изследване на основните задължения на гражданите с фокус върху уредбата в българските конституции. Темата попада в сърцевината на конституционното право – основните задължения на гражданите заедно с основните им права и свободи принадлежат като неизменен компонент към съдържанието на всяка конституция, защото концептуално и практически цялата организация на властта в конституционната

държава с разделното осъществяване функциите ѝ в законодателната, изпълнителната и съдебната власти е осмислена и изградена с предназначението да се осигурява спазването на основните права, но и изпълнението на основните задължения на гражданите. Правнонаучното изследване на основните задължения на гражданите засяга същността на конституционализма – осмислянето и записването на основните задължения на гражданите в конституцията е с висока значимост за отделната личност и за обществото като цяло; изследването на проблема допринася за повече разбиране, яснота, осмисляне, подобряване и полезност на уредбата и нейното прилагане.

Актуалността на темата е безспорна, нещо повече – непреходна. Нейното научно разработване е жизнено необходимо за обществото, но и за отделната личност – в комплекса основни права и основни задължения на гражданите се извършва жизненоважният обмен на ценности между отделния човек и обществото, без който няма развитие и просперитет. Конкретно за основните задължения на гражданите като корелат на основните им права – тяхното разбиране и изпълнение удовлетворява основни потребности на обществото, затова тези задължения са *основни*, затова са записани в конституцията; изпълнението им удовлетворява интереса на обществото, а оттам – и на отделния човек. Така че, разработваната в настоящия дисертационен труд тема е с *постоянна актуалност* като неизменен компонент от същността на конституционализма.

Актуалността на темата има още аспекти – по начало, на човешката природа не е присъщо да се изтъкват и прокламират задължения, вкл. такива признавани за основни. Прокламират се и тържествено се декларируют правата и свободите на гражданите, а задълженията, признати за основни и по принцип корелат на правата, остават в тяхната сянка. Тази констатация се потвърждава исторически и концептуално в етапите на конституционното развитие. Уредбата на основните задължения на гражданите по правило остава пестелива. Самостоятелни научни изследвания на основните задължения на гражданите са значително по-малко сравнено с тези на основните права и свободи, вкл. в българската правна традиция. И затова научното разработване на проблема за основните задължения на гражданите се явява потребно – подпомага разбирането и осмисленото им изпълнение; дава основания, аргументи и насърчава усъвършенстване на тяхната уредба в конституцията и законите. Потребността от правнонаучно изследване на основните задължения на гражданите е жизнено оправдана за гарантиране на устойчив ред в обществото и държавата.

Настоящото правно изследване е и *навременно*, нещо повече – *очаквано и необходимо* за осъзнаване и насърчаване към устойчивост и баланс в отношенията между хората и отношенията им с държавата за ред и справедливост.

Дисертантът Илиев несъмнено познава проблема. Подхожда към неговото разработване на широка основа и с научна добросъвестност. Приветствам изследователския интерес, оправдан и подпътен със задълбочен анализ и умение за синтез, резултирали в настоящия дисертационен труд.

2. Предмет, цели и задачи на изследването

Центърът и главното предназначение на предприетото правно изследване е *разбирането/концепцията за същността на основните задължения на гражданите, нейното уплътняване и избистряне*. Прави се терминологичното разграничение на понятието „основно задължение“ от сродни правни термини („юридическо задължение“, „правно задължение“, „правен дълг“, „субективно задължение“), като се анализира съдържанието на термина „основно задължение на гражданина“ в различни исторически периоди от появата на идеи за конституционното им развитие. Разгледани са теории за възникването на основните задължения, направено е групиране на видове основни задължения и правните гаранции за тяхното изпълнение.

Предметът на изследване е съзнателно стеснен до „конституциите на България“ през различни етапи от развитието ѝ като суверенна държава. Приветствам това стесняване, което позволява насочване на изследователските усилия в дълбочина. Съсредоточаването в стеснения обхват на предмета прави темата повече дисертабилна. Предметът включва анализ на уредбата на основните задължения на гражданите в контекста по създаването и прилагането на първата българска конституция Търновската, в последвалите две конституции от периода на тоталитарната държава, както и в Конституцията на Република България, приета от VII-то ВНС, вкл. парламентарните дебати. Част от предмета са и аспекти за влиянието на международноправните актове за правата на човека върху развитието на основните задължения на гражданите, доколкото в тях се съдържат клаузи, при които по смисъл и съдържание е налице съответствие с конституционно установените задължения.

Поставената в изследването цел (обобщено) е уплътняване на заложеното в българските конституции и еволюиращо разбиране за основните задължения на

гражданите с открояване тяхната роля и значимост за постигане на стабилен и справедлив ред в държавата.

3. Методика на изследването

Приложени са *няколко метода на изследване* – преди всичко нормативно-аналитичният и формално-логическият методи, удачно и аналитично подпътнени с историческия и сравнително-правния методи. Избраната методика на изследването способства постигането на целта. Правят се интересни сравнения и паралели с уредбата на основните задължения на гражданите в известни конституционни европейски актове от миналото (Полша 1791, Франция 1791 с Декларациите за правата на човека и гражданина 1789 и 1795, Бавария 1808, Испания 1812), както и от настоящето. Дисертантът съчетава прилагането на различни методи и постига поставената цел. Чрез прилаганата методика в дисертационния труд се получава адекватен отговор на зададената изследователска задача за правната същност, място и роля на основните задължения на гражданите в съвременния конституционализъм с ясно очертан хоризонт за усъвършенстване на този значим правен институт (конкретни и обосновани предложения *de lege ferenda*).

4. Структурата на дисертацията отговаря на законовите изисквания; организира смислено съдържанието на труда. Изложението е вместено в 241 страници, вкл. съдържание и списък на използваната литература. Направени са 479 бележки под линия. Изложението следва логиката на структурата; разположено е в увод, три глави, заключение и библиография. Отбелязване заслужава ясната и логически обоснована подредба на материала, старателно и прегледно систематизиран - свидетелство за внимателен и обмислян подбор, развит в последователност, улесняващ четенето и възприемането на авторския текст.

5. Характеристика на дисертационния труд

Първата глава е концептуално най-плътна и съдържателна. Започва с подробно изложение на правно-историческите аспекти за юридическите задължения въобще. В Древна Гърция задълженията се схващат предимно през философско-етичната призма на справедливостта, морала и общественото съзнание за дълг. Те не са систематизирани като самостоятелна правна категория, а се извеждат чрез ценности като добродетел и справедливост. В ранните етапи липсва разграничение между морални и юридически задължения, като правото и моралът вървят в съвместно развитие. В Древния Рим вече се формира по-ясна концепция за правно обвързващи задължения, намираща отражение в Закона на Дванадесетте таблици и в ученията на римските юристи. Задълженията вече не се

схващат единствено като морални или философски категории, а се превръщат в нормативно формулирани и правно приложими разпоредби. Римските мислители, и най-вече Цицерон, под влияние на гръцката философия и стоицизма, извеждат разбирането за закона като императив, който гарантира обществения ред и служи за основа на свободата. Така се утвърждава идеята, че държавата е немислима без право, а правото – без задължения.

Проследява се развитието на идеите в Средновековието - християнската доктрина и позитивното право постепенно изменят представите за правната обвързаност и върховенството на закона; следва развитието на юридическите задължения в епохата на Ренесанса, като част от естественоправните учения и договорната теория (Гроций, Лок, Волф) до кристализиране на идеята за правова държава и върховенство на закона, които поставят акцент върху задълженията както на народа, така и на монарха. Проследяването включва постепенното формиране на концепцията за основни юридически задължения като конституционни, прокламирани към края на XVIII и началото на XIX век в първите писани конституции в Европа. В тях намират отражение идеите за обществения договор и разбирането, че тези идеи трябва да намерят признаване и записване им в конституцията като гаранция за устойчивост на държавния ред. Прегледът назад в историята има висока познавателна стойност; едновременно с това подготвя базата за разсъждения и изводи относно постепенно избистрилата се концепция за правната същност на основните задължения на гражданите като конституционни. Преди това дисертантът уплътнява пространството с внимание към теориите относно възникването на основните задължения на гражданите като правен институт – теорията за първичния интерес (основните задължения на гражданите удовлетворяват непосредствено първични интереси на обществото), теорията за основните задължения на гражданите като продължение на естествените задължения и подготвя почвата за *дефиницията на основните задължения на гражданите на гражданите* като самостоятелна правна категория: „Основните задължения на гражданите са онези конституционно установени юридически задължения, които имат фундаментално значение за функционирането на държавата и обществото. Те представляват необходимия минимум поведение, чрез който обществото осигурява своето съществуване, своята същност и развитие. Основните задължения са нормативно установени, но притежават и нравствено измерение, като тяхното изпълнение е гарантирано не само от правните норми, но и от обществените ценности и морал. Основните задължения заедно с основните права формират правното положение на гражданите, като създават условия за ефективното упражняване на правата им и за укрепването на обществения ред. Изпълнението на основните задължения се

гарантира чрез правни санкции, въведени от държавата.“ Предложената от дисертанта дефиниция систематично и подредено обхваща главните линии на постигнатото в правната теория от края на XVIII. век досега относно същността и предназначението на основните задължения на гражданите. Не бих отстранила нито дума от нея; не бих и добавила нещо.

Първата глава съдържа и групиране на основните задължения на гражданите по различни критерии, което има несъмнена полезност в нормотворчеството при създаване на нова или изменяща законова уредба.

Главата завършва с правните гаранции за изпълнението на основните задължения на гражданите с акцент върху потребността от осмисляне и насърчаване на изпълнението, преди всичко доброволното. Основните задължения удовлетворяват интересите на цялото общество и тяхното неизпълнение представлява състояние, което обществото не може да приеме. Изпълнението може да се изразява както в активно, така и в пасивно поведение. Полагашо се внимание е отделено и на правната принуда – юридическите санкции придават завършен характер на задълженията, като подчертават нетърпимостта на обществото към тяхното неизпълнение.

Считам, че разработката за правната същност и роля на основните задължения на гражданите и концепцията, заложена в конституциите на България, има научна и познавателна стойност, принос в конституционната теория и практика. Едновременно с това – практическа полезност и приложна значимост в законодателството при обосноваването и балансирането на предприемани нови или изменящи законови уредби.

В *Глава втора* разработката представлява до голяма степен разгътато широко и задълбочено приложение на основните изводи, направени в предходната глава за същността на основните задължения на гражданите. Съдържа изложение и научен анализ на факти и събития от историческото развитие на България в различните етапи на конституционната ѝ битност. Това засилено внимание към контекста, в който са създавани и работили конституциите, като подход в правнонаучно изследване заслужава положителна оценка, тъй като създава добра почва за обосновани и убеждаващи заключения. Изложението е обогатено със сравнения с други европейски конституции от миналото и настоящето и има познавателна стойност.

Първата „спирка“ в изследването е за основните задължения на гражданите в първата конституция на България – Търновската. След описание на контекста по създаването ѝ следва подробно разглеждане на конкретните основни задължения, с

внимание към дебатите в Учредителното събрание. Тук, както и при другите български конституции дисертантът прилага формално-технически подход като означава всяко задължение с отделна буква, което създава прегледност на изложението.

Отделено е внимание към периода до 40-те години на XX век и появата на идеи за конституционна промяна, както и за създаване на нова конституция на България още преди края на II-световна война, вкл. предложенията на проф. Стефан Баламезов. за преструктуриране на основните задължения.

При разработката за основните задължения на гражданите в конституциите от 1947 и 1971 дисертантът е приложил същия подход, както при Търновската конституция – внимание към историческия и политическия контекст за приемането им и подробно изложение на конкретните основни задължения, записани в тях, в изследването означени с отделни букви. Интерес представлява разработката за прехода от Конституцията 1947 към Конституцията 1971 като се има предвид, че въпросът рядко се коментира в правнонаучно изследване. В дисертацията се изтъква, че необходимостта от приемането на нова конституция не произтича от революция или промяна във формата на държавно управление. Историческият и политическият контекст за приемането на Конституцията на Народна Република България от 1971 г. е пряко свързан с ръководната роля на Българската комунистическа партия. Извършените промени имат предимно политически характер, но ясно затвърждават водещата роля на комунистическата партия и идеологическото възприемане на обществото като социалистическо. Логически в унисон с възприетата структура и подход следва изложение и анализ относно прехода към създаването на Конституцията на Република България 1991.

В обобщение, дисертантът прави констатация, че трите конституции 1879, 1947 и 1971 показват приемственост относно основните задължения на гражданите – задължително образование, данъчни задължения, военна служба и защита на отечеството и др., с абстрахиране от силната идеологизация 1971. Оформило се е стабилно ядро от прокламирани основни задължения на гражданите, което запазва своята значимост и при създаването на Конституцията на Република България 1991, но без идеологизирания характер. Констатацията почива върху подробното изложение на отделните задължения и я намирам за добре обоснована.

Очаквано, тежестта в изследването относно отделните основни задължения на гражданите като конституционни задължения за държавата е при третата „спирка“ – *Глава Трета*, върху действащата конституция и нейната уредба. Засиленото внимание е

оправдано с оглед постигане целта на дисертационния труд – уплътняване на концепцията за същността на основните задължения на гражданите и усъвършенстването на конституционната и законовата уредба за повече приложност и полезност в съвременната конституционна държава. И тук главният подход е приложен – първо историческият и политическият контекст по приемането на Конституцията, вкл. въпросът „защо нова конституция“, а не заварената с изменения.

Следва внимание към всеки един от 19-те проекта за нова конституция, постъпили в VII-то Велико народно събрание. Изложението, направено добросъвестно и аналитично, има познавателна стойност. Такава стойност има и описанието на дебатите в Комисията по изработване на Конституция и в пленарната зала на ВНС около основните задължения на гражданите – съдържание, обем и т.н. Описанието има и добавена стойност предвид факта, че не малко от направените тогава предложения остават без отражение в крайния вариант и тяхното посочване в дисертационния труд може да се ползва като източник на идеи за допълване на Конституцията, но преди всичко за опресняване и актуализиране на законодателството, т.е. принос с приложна значимост. Следва аналитично изложение на конкретните основни задължения на гражданите, записани в Конституцията, означавани за целите на изследването с отделни букви. Изложението е обогатено със сравнителноправен анализ на конституциите на Германия, Франция, Русия и Испания – добавена познавателна стойност, възможен източник за подобряване на действащата конституционна уредба (принос с приложна значимост).

Приключва с извода, че действащата в България конституционна уредба на основните задължения на гражданите (единственото изменение е относно задължителната военна служба) съдържа сравнително пълна и систематизирана уредба на основните задължения, като съчетава традицията на предходните конституции с необходимите демократични изменения. И още, от анализа на конституционните проекти и дебатите във В VII ВНС дисертантът прави извода, че създателите на Конституцията са търсили съзнателен баланс между индивидуалните свободи и основните задължения на гражданите и че в значителна степен този баланс е постигнат. Считам, че изводът не е декларативен, а се явява логически завършек/синтез на предхождащото изложение на факти, релевантни събития, констатации, сравнения, аналитични разсъждения и обобщения. Подкрепям го.

В Глава Трета е отделено внимание и на международноправни актове за правата на човека, чието създаване и прилагане допринася към прокламирането на основните задължения на гражданите като конституционни задължения. Прави се сравнение и се констатира, подкрепено с примери, съответствие между конкретни разпоредби на Конституцията на Република България с клаузи на договори, по които България е страна. В дисертационния труд е подчертано, че в универсалния ред за защита правата на човека главният акцент е върху гарантирането на правата, но в общата рамка на Всеобщата Декларация за правата на човека 1948 е записано (чл. 29), че „всеки човек има задължения към обществото“.

В края на Глава Трета е поместена *Авторова позиция* относно основните задължения на гражданите в действащата Конституция на България. По същество в нея се съдържа констатация за конституционна празнота, трудно обяснима според дисертанта – сред прокламираните основни задължения на гражданите липсва *защита и опазване на културното наследство*, като се дават примери за такова основно задължение в съвременни конституции на европейски страни. Авторската позиция е празнотата да бъде запълнена и такова основно задължение да намери полагащо се място в Конституцията на Република България като изрично записано основно задължение на гражданите; предлага конкретно решение *de lege ferenda* в Заключението на дисертационния труд.

На пръв поглед се създава впечатление за повторение. Но то е привидно: Авторската позиция дава *концептуалната основа на предложението* - защо то е основателно и има оправдание в общата рамка за същността и предназначението на основните задължения на гражданите: анализът показва значителни проблеми в съхранението на културното наследство, което е не само носител на историческа памет и национална идентичност, но и фактор за устойчиво икономическо развитие, чрез културен туризъм. Тезата на дисертанта е, че изрично основно задължение на гражданите за неговата защита би осигурило по-висока степен на съхранение на архитектурни и исторически ценности и по този начин ще се укрепи връзката между правото на достъп до културни ценности и задължението за тяхното съхранение. В Заключението на дисертационния труд *концепцията получава конкретизация* в предлаганата допълнена редакция на чл. 54, ал.1 от Конституцията: „Всеки има право да се ползва от националните и общочовешките културни ценности, както и да развива своята култура в

съответствие с етническата си принадлежност, което се признава и гарантира от закона. *Опазването на културното наследство е задължение на всеки.*“

Подходът за Авторова позиция и нейната конкретизация в предложение de lege ferenda намирам за иновативен и подходящ, защото приковава вниманието върху аргумента и мотивацията, от една страна, а самата конкретизация с предлагана нова редакция е предложение, търпящо моделиране, от друга страна. Подходът е принос и заслужава подкрепа.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО, стандартна завършваща част в дисертационен труд, се прави изводът, че основните задължения са неотделим елемент от установения конституционен ред и от статуса на гражданите; изводът е на базата на цялото правнонаучно изследване. Заключение като структурен компонент, тук съдържа две части: *Основни изводи* и *De lege ferenda*.

Основните изводи са дават синтезирано съдържанието на отделните три глави и направените заключения.

De lege ferenda съдържа само едно предложение – споменатото вече предложение за изрично прокламиране в Конституцията на ново основното задължение: *опазване на културното наследство като основно задължение на всеки*. Предлага се и конкретна законодателна техника – създаване на изречение второ в алинея 1 на чл. 54, ал.1, регламентираща правото на култура като основно право. В чл. 54, ал.1 правото на култура е уредено като комплексно основно право „на всеки“; упражнява се като право на всеки да се ползва от националните и общочовешките културни ценности, определяно като „пасивно“ право на култура, и право на всеки да развива своята култура, в съответствие с етническата си принадлежност, определяно като „активно“ право на култура. Добавката е с новото второ изречение в ал.1 на чл. 54 „*Опазването на културното наследство е задължение на всеки.*“ Законодателната техника е сходна с тази при формулирането на чл. 55 относно задължението за опазването на околната среда. В дисертационния труд предложението de lege ferenda е придружено от богата аргументация.

У мене се затвърждава убеждението в необходимостта и полезността на това предложение.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Повечето приноси вече бяха посочени в предходните точки. Тук ще представя постижения на дисертационния труд с приносен характер в две групи. В първата група

поставям тези с концептуален характер; във втората – приноси с формално-техническо естество.

1. *Концептуални:*

- *Цялостният изследователски подход*, приложен в трите глави : *първо*, изясняване на правната същност на института на основните задължения на гражданите (ОЗ) като корелат на основните им права, неизменна и главна съставка в ядрото на конституционализма, и *второ*, проекция на резултата за правната същност на ОЗ върху конституциите на България с постепенното формиране на концепция за ОЗ като конституционни такива и тяхното изпълнение като потребност за обществото, а оттам – и за отделния човек.
- *Устойчива методология*. Разработката относно ОЗ във всяка конституция на България може да бъде откритоена като самостоятелна научна студия. И по трите конституции научното изследване е по матрица: първо исторически и политически контекст по приемането на конституцията, застъпваните тогава правни възгледи и теории ва ОЗ, после аналитично изложение на всяко конкретно основно задължение, обяснителен коментар на прехода към следващата конституция.
- *Приносен характер има вниманието, отделено на възгледите и правните теории относно същността и потребността от ОЗ* при създаването на всяка от изследваните конституции на България.
- *Изясняване на понятието за ОЗ и разграничаването от други сродни термини*. Застъпва се разбирането, че уточняване на терминологията е необходимо условие за постигане на коректна аргументация и обосновани изводи.
- *Прилагане на историческия и сравнителноправния подходи относно възникването и появата на идеи за ОЗ и потребността от закрепването им в конституция*. Направено с познаване съвременната картина на ОЗ се обогатява със знания относно корените и развитието на института, което подготвя пътя към усъвършенстване . Несъмнено принос с познавателна стойност.
- *Съчетанието Авторова позиция* (защо е необходимо вписване в Конституцията на ново ОЗ на гражданите) *с конкретното предложение de lege ferenda* със систематически определено място и готова редакция; съчетанието „концепция – конкретика“ представлява принос в научното изследователско поле.

2. *Формално – технически:*

- Във Въведението се съдържа *Преглед на правната литература относно ОЗ на гражданите*. Направен е добросъвестно и отговорно. Несъмнена полезност.
- *Систематизиран, аналитичен и коректен преглед на всички проекти за нова конституция на Република България, представени в VII ВНС.*
- *Систематичност и прегледност* при разглеждането на всички ОЗ на гражданите във всяка от анализирани конституции на България; означаване на всяко ОЗ с буква, което улеснява възприемането на текста.

8. Публикациите по дисертационния труд

Публикациите са по значими за конституционноправната теория и практика теми. Написани са с добросъвестност и познаване на изследвания предмет. Няма съавторство.

9. Автореферат

Направен е според изискванията на действащите правнонормативни актове и отразява резултатите, постигнати в дисертационния труд. Написан е стегнато и подредено. Има самостоятелна стойност като синтез на основните положения в дисертацията.

10. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам дисертационният труд да бъде четен и разпространяван, за да има повече знание, култура, осведоменост и отговорност в обществото и у всеки човек и гражданин (по Френската декларация).

Несъмнено налице е обща полезност и приложна значимост на дисертационния труд за нуждите на законодателството при обосноваването и балансирането на предприемани нови или изменящи законови уредби. А за допълване на Конституцията с направеното предложение *de lege ferenda* препоръчвам, по-точно пожелавам на дисертанта Илиев и на всички, милеещи за българския конституционализъм да има разумно мислещо и благосклонно мнозинство в Народното събрание, което да осъществи допълването на Конституцията с ОЗ „Опазването на културното наследство е задължение на всеки“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научноприложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на **всички** изисквания(на Закона за развитие на академичния състав в Република България

(ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът **Васил Георгиев Илиев** **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност конституционно право, като **демонстрира** качества и способности за самостоятелно провеждане на научно изследване.

С оглед гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Васил Георгиев Илиев** в област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма Конституционно право.

19 януари 2026 г.

Рецензент:

(подпис)

Емилия Александрова Друмева

Професор по конституционно право